

УДК 338.433:637.54:339.92
© 2012

О.Ф. Кирилюк,
кандидат
економічних наук

Національний
університет біоресурсів
і природокористування
України

РОЗВИТОК РИНКУ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА

Розглянуто теоретико-методологічні засади формування і розвитку світового ринку продовольства та їх вплив на функціонування ринку продукції птахівництва в Україні в умовах глобалізації.

Сучасному продовольчому ринку притаманна нестабільність і непередбачуваність, що є результатом впливу світових інтеграційних та глобалізаційних процесів. Особливо виразно ці процеси спостерігаються у розвитку вітчизняного птахівництва.

Аналіз досліджень і публікацій. Формування і розвиток конкурентної стратегії птахівничих підприємств на продовольчому ринку досліджували А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, О.В. Березін, В.І. Топіха, О.В. Шибаніна та ін.

Мета дослідження — вивчення теоретико-методологічних засад формування і розвитку світового ринку продовольства та визначення особливостей їх впливу на функціонування ринку продукції птахівництва в Україні в сучасних конкурентних умовах.

Результати дослідження. Дослідження теоретичних і методичних аспектів розвитку ринкових відносин дає підстави зробити висновок, що ринок є об'єктивним і необхідним явищем економічного життя. Основним його призначенням є задоволення встановлених потреб споживачів. Розвиток продовольчого ринку в Україні є одним з пріоритетних, оскільки забезпечує продовольчу безпеку країни, підвищує добробут громадян, зміцнює економічний потенціал і сприяє поліпшенню експортних можливостей на світовому ринку харчових продуктів. При цьому формування ринку продукції птахівництва відбувається значною мірою під впливом особливостей розвитку світового продовольчого ринку. Важливою тенденцією їхньої динаміки є значне розширення пропозиції найбільш доступніших за ціною продуктів харчування.

У сучасних умовах найпоширенішим і невід'ємним явищем розвитку світової економіки стає глобалізація, що визначає напрям подальшого розвитку ринкових відносин. Інтернаціоналізація господарських зв'язків, які особливо активізувались у ХХ ст., стала передумовою розвитку світових глобалізаційних процесів. При цьому спостерігаються тенденції до протидії розвитку міжнародної торгівлі продовольством, економічні відмінності, переваги різних споживчих смаків, що є стримувальними чинниками розвитку глобалізації.

Під впливом глобалізації відбувається формування загальносвітових продовольчих ринків. Безпосереднім виявом цього процесу є загострення міжнародної конкуренції. Водночас розширення ринків зумовлює поглиблення спеціалізації та міжнародний поділ праці. Це, у свою чергу, є дієвим стимулом для зростання виробництва продуктів харчування як на національному, так і на світовому рівні. У результаті споживачі отримують товари кращої якості за зниження ціни на них. У найближчі десятиліття досягнення нового якісного рівня розвитку людства визначатиметься розвитком нових технологій, передусім інформаційних, та швидкою глобалізацією конкуренції [2]. Це своєю чергою породжує нові проблеми і ризики, оскільки ряд провідних країн контролюють значну частину виробництва і споживання окремих видів продуктів харчування, що накладає відбиток на процес інтернаціоналізації продовольчих ринків. Проблемаутворювальним фактором при цьому є випереджувальні темпи збільшення населення Землі порівняно зі зростанням виробництва продовольчих товарів. Якщо на початок ХХ ст. налічувався 1,62 млрд осіб, то у 2000 р. населення Землі налічувало понад 6,1 млрд жителів. Збереження таких тенденцій у найближчі 50 років приведе до зростання до 8,9–10 млрд осіб [1]. Наприкінці ХХ ст. спостерігалися значні якісні перетворення у технології виробництва продовольства: «зелена революція», розвиток біотехнології, що забезпечували нарощування темпів виробництва харчових продуктів порівняно зі зростанням чисельності населення. У результаті було досягнуто істотного збільшення споживання продуктів харчування у розрахунку на душу населення за зниження ціни на них.

В останні два десятиліття у сфері світової продовольчої безпеки характерними є нові тенденції уповільнення темпів зростання виробництва харчових продуктів з підвищенням витрат на одиницю продукції та збільшенням ціни на неї. На думку експертів Організації економічного співтовариства і розвитку (ОЕСР), сільське господарство має потужний потенціал для забезпечення попиту на продовольчі товари, про-

те вплив фінансової кризи та природних катаклізмів ставить під сумнів такі прогнози. На світовому ринку продовольства домінують розвинені країни, які забезпечують близько двох третин виробництва та експорту харчових продуктів, а частка експорту м'ясних продуктів сягає 80%. Значна розбіжність спостерігається й у витратах населення на придбання продовольства: у розвинених країнах вони становлять 12–15%, у країнах, що розвиваються, — до 50%, у найбідніших країнах — до 70% [3].

Основними тенденціями функціонування і розвитку продовольчих ринків останніми роками є переважаючі темпи зростання виробництва м'яса та овочів: 5,9 і 6,6% відповідно порівняно з виробництвом зерна — 3,6%. Характерною особливістю світового продовольчого ринку стає системна переорієнтація на збільшення виробництва м'яса птиці і свинини. Якщо світове виробництво останньої зросло більше ніж у 4 рази, то виробництво м'яса птиці — більше ніж у 8,7 рази, при цьому середньорічні темпи приросту становили відповідно 7% і 17,7%. Аналіз динаміки середньорічних темпів приросту виробництва продовольства у розвинених країнах і країнах, що розвиваються, показав значне перевищення останніх: виробництво продовольчого зерна становило 5,5%, м'яса — 2,5, овочів — 11,7 проти 2,3, 2,1 і 1,7% відповідно у розвинених країнах. Найшвидшими темпами розвивається виробництво м'яса птиці і свинини — 14 разів [4].

Останніми роками характерним є збільшення обсягів виробництва продовольства у світі загалом та в окремих регіонах зокрема, однак установлено істотну його диференціацію в розрахунку на душу населення, що відображає зрушення у продовольчій безпеці окремих країн. Аналіз динаміки виробництва продуктів харчування на душу населення свідчить про збільшення цих показників щодо виробництва зерна, м'яса, овочів і цукру. Зменшено виробництво молока через перенасичення ринків розвинених країн цим продуктом. Істотно скоротилося виробництво молока у країнах Східної Європи та колишнього СРСР через недовілики реформування аграрного сектору. У країнах, що розвиваються, ці показники мають тенденцію до зростання: виробництво зерна на душу населення тут збільшилося на 67 кг, м'яса — на 21, овочів — на 85 кг. Прогнози ОЕСР передбачають істотні структурні зрушення у споживанні та якості харчових продуктів у найближчі 20 років. Для країн цієї групи характерним стане проведення перебудови аграрного сектору, що призведе до збільшення імпорту продовольства. До 2020 р. частка країн, що розвиваються, у виробництві м'яса зросте з 54 до 61%, що призведе до збільшення його спо-

живання в середньому на душу населення майже вдвічі. У виробництві зерна ці показники становитимуть відповідно 55,59 і 33%. Забезпечення попиту супроводжуватиметься імпортом значних обсягів цих продуктів.

Дослідженням розвитку світового продовольчого ринку встановлено сталу тенденцію до розширення світової торгівлі завдяки посиленню ролі транснаціональних корпорацій (ТНК). У середині 80 років ХХ ст. різні ринки товарів ставали дедалі взаємопов'язанішими й інтегрувались у мережу ТНК. Цей процес став важливим чинником розвитку світового ринку продовольства, особливо транснаціоналізація господарської діяльності виявилась у розвитку ринку продукції птахівництва. За сучасних умов створюються глобальні промислово-фінансові групи, які володіють найновішими технологіями з якісно новими показниками ефективності функціонування.

Міжнародна торгівля на сучасному етапі розвитку ринку продукції птахівництва неможлива без реалізації процесів кооперації й товарообміну, що відбуваються між філіями та дочірніми структурними підрозділами ТНК у різних регіонах світу. Інтернаціоналізація виробництва є виявом глобалізаційних процесів розвитку ринку птахівничої продукції. ТНК контролюють лівову частку світового ринку пшениці, кукурудзи та ін. продуктів. Незначна кількість ТНК визначає більшу частину ринку яєць і м'яса птиці. Наприклад, у ТНК «Тайсон Фудс» перебуває під контролем 26% світового ринку м'яса бройлерів. Розширення ринків збуту у глобальному масштабі ТНК забезпечують упровадженням інноваційних технологій. При цьому встановлення внутрішніх цін, які визначаються корпораціями, суперечить законам вільного ринку.

Характерним для розвитку сучасного виробництва продукції птахівництва є посилення тенденції до саморегуляції, тобто зміни у попиту і пропозиції в різних регіонах світу, які істотно впливають на формування світових ринкових цін на яйця і м'ясо птиці. Проте основою саморегуляції мають стати компенсаторні заходи, що на принципах зворотного зв'язку діють під час створення опору щодо наявних змін. Підтвердженням цього є те, що наслідком впливу пташиного грипу у більшості країн світу стало підвищення світової ціни на м'ясо. Це зумовило прихід іноземного капіталу в галузь, оскільки зростання прибутковості в цьому сегменті стало незаперечним аргументом. У свою чергу, це сприяло відновленню виробництва продукції птахівництва і протидії зростанню ціни на одиницю продукції. Характерною тенденцією світових ринків, зокрема і ринку продукції птахівництва, є зростання їхньої нестійкості. Причиною цього стало посилення мобільності

світових продовольчих ринків, впливу факторів, що визначають попит і пропозицію на цьому ринку.

Останніми роками динамізм та ефективність розвитку ринку продукції птахівництва в Україні мають певні особливості. Якісною відмінністю їх є сукупність товарів, що становлять основу продуктового ринку, оскільки продукція швидко псується і це потребує оптимізації організації виробництва і переробки цих видів продовольства. Наближення місць переробки безпосередньо до місць вирощування птиці забезпечує скорочення транспортних витрат, зниження витрат за зберігання і транспортування яєць та м'яса птиці, а також розширення асортименту та покращення якості продукції.

Для підприємств галузі птахівництва характерним є високий рівень спеціалізації виробництва, що зумовлює економічну доцільність поєднання виробництва продукції з організацією її переробки. Досвід створення та функціонування великих інтегрованих компаній показує економічну ефективність такої організації виробництва яєць і м'яса птиці. При цьому зростає актуальність концентрації виробництва та переробки продукції птахівництва в одного власника.

Ринок продукції птахівництва є досить чутливим до динамічних процесів, що відбуваються на ринках інших видів продуктів харчування і досить оперативно реагує на макроекономічну ситуацію на продовольчому ринку загалом. Дослідження показують, що останніми роками для розвитку підприємств є характерним зниження попиту на продукцію птахівництва у міру його наближення до межі насичення. Зважаю-

чи на те, що частка витрат домогосподарств на продукти харчування в загальній сумі споживчих витрат має тенденцію до зростання, важливим чинником стримування розвитку ринку продукції птахівництва є низькі темпи збільшення доходів населення. Завдяки цьому відбуваються значні структурні зміни у виробництві та споживанні продуктів харчування, особливо тваринного походження. Значення галузі птахівництва у розвитку продовольчого ринку визначається ще й тим, що продукція, яка є важливим джерелом білка, більш доступна за ціною для переважної частини населення країни.

За період 2005–2011 рр. динамічний розвиток виробництва продукції птахівництва свідчить про досягнення рекомендованих МОЗ норм споживання яєць і м'яса птиці у розрахунку на одну особу, тому подальший розвиток галузі можливий завдяки створенню та розвитку експортного потенціалу.

Характерною тенденцією розвитку сучасного ринку продукції птахівництва є поступове послаблення і зняття між країнами торговельних бар'єрів, що сприятливо для більшості споживачів. Однак це інколи суперечить інтересам товаровиробників окремих країн світу. Лібералізація продовольчого ринку призвела до імпорту в Україну значної кількості м'яса птиці, іноді низької якості, проте значно дешевшого порівняно з вітчизняною продукцією. Така цінова експансія зумовила зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, спричинила зниження темпів виробництва продукції, що негативно вплинуло на рівень продовольчої безпеки країни.

Висновки

Дослідженням тенденцій розвитку світових продовольчих ринків встановлено, що на сучасному етапі характерною особливістю їх розвитку є поглиблення інтернаціоналізації та глобалізації, посилення конкуренції за участю транснаціональних корпорацій. У період кризових явищ у світовій економіці розвиток ринку продукції птахівництва є вирішальним чинником в забезпеченні населення планети повноцінними продуктами харчування. Для світового виробництва м'яса характер-

ні зрушення у співвідношенні на користь галузі птахівництва, яка може швидко нарощувати обсяги виробництва, одночасно утримуючи на рівні або знижуючи ціну на одиницю продукції.

Встановлені закономірності доцільно враховувати у визначенні перспектив розвитку ринку продукції птахівництва в Україні та корегуванні вітчизняної агропродовольчої політики щодо забезпечення продовольчої безпеки держави.

Бібліографія

1. Власов В. Тенденції та проблеми глобальних процесів у світовій продовольчій сфері/В. Власов//Економіка України. — 2006. — № 2. — С. 75–80.
2. Дейнеко Л.В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень (про-

блеми теорії та практики)/Л.В. Дейнеко. — К.: Знання, 1999. — 331 с.

3. Логинов В. Тенденции развития мировых продовольственных рынков/В. Логинов//Економист. — 2002. — № 2. — С. 19–24.

4. <http://faostat.fao.org/>